استاد سیدمحمدحسین جلالی نمونهٔ عزم و همت ـ سید علی طباطبائی یزدی
علمی- ترویجی
فصلنامه تخصّصی مطالعات قرآن و حدیث **سفینه**
سال هفدهم، شماره ٦٨ «ویژه قرآن و حدیث»، پاییز ۱۳۹۹، ص ١٦٩-١٨٤

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

استاد سید محمدحسین جلالی نمونهٔ عزم و همت

سید علی طباطبائی یزدی*

چکیده: این گفتار در بارهٔ سید محمد حسین جلالی (١٣٦٢ کربلا – ١٤٤٢ امریکا) عالم محدث کتابشناس رجالی است که نزدیک به نیمی از عمر خود را در هجرت گذراند. شرح حال، نسب و اساتید جلالی، هفت نکته از منش و روش علمی و عملی جلالی در دفاع از تشیع و ترویج آن، فهرست تألیفات و مشایخ اجازات جلالی از شیعه و سنی و زیدی در این گفتار بیان شده است.

کلیدواژه‌ها: جلالی، سید محمد حسین؛ کتابشناسی؛ علم الحدیث؛ حوزهٔ علمیه کربلا؛ دانشوران شیعی – قرن چهاردهم و پانزدهم؛ اجازات حدیثی.

۱. پژوهشگر، کتابشناس، حوزهٔ علمیهٔ قم. مدیر مؤسسه محقق طباطبایی alitbtb@gmail.com

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

مقدمه

حضور مستمرّ چهل و چند سالهٔ یک عالم فرهیخته و دانشمند و کتابشناس برجسته مسلمان در آمریکا، - کسی که در مرکز حوزه شیعی، سالها تحصیل علم کرده و در محضر بزرگانی زانو زده از قبیل علامه شیخ آقابزرگ طهرانی و آیت الله خویی و... که الگوی پژوهش و تتبع و مطالعه دقیق آثار قدما بودند - نادر، بلکه بی‌نظیر بوده است و برای جامعهٔ آمریکایی و مسلمانان آنجا بسیار مغتنم.

استاد سید محمدحسین جلالی، محققی بود، از طبقهٔ عالمانی که در فضای نجف قدیم، و در کنار قله‌های فضیلت علمی و اخلاقی زیسته‌اند و هوای کتاب و رساله و یادداشت و سند و نسخه خطی و بحث و نظر و درس و مناظره را استنشاق کردند و خواندند و نوشتند و تصحیح کردند و متون کهن را وارسی کردند و به سنت دنباله‌دار مشایخ روایت و درایت و تدقیق و تنقیب در سطر به سطر و کلمه به کلمهٔ میراث متکلمان و محدثان و ادیبان و لغویان و مورخان و مفسران و رجالیان عالم اسلام، در قرون متمادی، از هند تا اندلس و از یمن تا ماوراء النهر، جدّ و جهد کردند و از بام تا شام و تابستان و زمستان، در ایام تحصیل و تعطیل، در عسرت و شدت، از فحص و تتبّع و تأمّل فروگذار نکردند.

زندگی و تحصیلات

پدر و جد پدری او در کربلا از علما بودند، و جد مادریش آیت الله سید محمدهادی خراسانی نیز از فقهای بنام بود.[۱]

---

۱. خاندان جلالی از خاندان‌های علمی و مشهورند. برادران مرحوم استاد جلالی، یعنی سید محمدتقی و سید محمدرضا و سید محمدجواد جلالی نیز در فعالیت علمی و خدمات دینی نام آورند. سید محمدتقی جلالی، در شهر قاسم که از شهرهای عراق بود فعالیت بسیار داشت و مدرسه‌ای نیز در آن شهر تأسیس

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

وقتی استاد جلالی در سال ۱۳۲۲ شمسی به دنیا آمد، پدرش تاریخ تولدش را به عربی ثبت کرد، به این مضمون: «نور چشمی، سید محمد حسین، که خداوند او را محفوظ بدارد، در روز جمعه هنگام غروب سیزدهم صفر الخیر سال ۱۳۶۲ ق. به دنیا آمد».

استاد جلالی مقدمات را نزد شیخ عبدالکریم شیرازی و کبری در منطق را نزد برادر شهیدش سید محمدتقی جلالی آموخت. هدایه و صمدیه و سیوطی و مطوّل و حاشیه را نزد شیخ جعفر رشتی و شرح لمعه را نزد پدرش و سید عبدالله خویی و شیخ محمد شاهرودی و معالم را نزد شیخ علی عیثان و شیخ یوسف خراسانی آموخت.

در هفده سالگی به دستور پدرش راهی نجف اشرف شد تا مشغول به تحصیلات عالیه شود. در نجف در حجره‌ای در مدرسهٔ صدر[1] ساکن شد و از اساتید بزرگ نجف بهره برد. مکاسب را نزد شیخ صدرا بادکوبی و آیت الله سید علی سیستانی

کرد و بعدها به شهادت رسید. استاد ما محقق بزرگوار آیة‌الله سید محمدرضا جلالی، از محققان بسیار پرکار و ارجمند در عرصه متون کهن و تراجم‌نگاری و تاریخ‌نگاری و حدیث‌پژوهی هستند و برخی از تألیفات ایشان نیز به فارسی برگردانده شده. از جمله سیره و سیمای امام حسین[7] به ترجمهٔ دوست محقق ما جناب جویا جهانبخش توسط انتشارات اساطیر در تهران منتشر شده است. مجلهٔ علوم الحدیث که سالها به همت ایشان به زبان عربی- منتشر می‌شد، از بهترین مجلات در این زمینه است. پرداختن به شخصیت علمی ایشان خود فرصتی فراخ می‌طلبد. خداوند به ایشان عمر طولانی عطا کند. دربارهٔ خاندان جلالی کتابی را مرحوم سید محمدحسین جلالی تألیف و منتشر کرده است و به تفصیل به معرفی اعلام و عالمان پیشین این خاندان و احوالات و آثار آنان پرداخته است. رضوان الله تعالی علیهم أجمعین.

۱. مدرسهٔ صدر از مدارس قدیمی نجف و ساختهٔ نظام الدوله میرزا محمدحسین خان صدر اعظم فتحعلی شاه قاجار است. بدین روی به مدرسهٔ صدر یا مدرسهٔ صدر اعظم شهرت یافته است.

و فلسفه را نزد شیخ مسلم ملکوتی سرابی آموخت. نیز در درس خارج فقه آیت الله سید محسن حکیم و اصول آیت الله میرزا باقر زنجانی و فقه و اصول آیت الله سید حسن بجنوری و آیت الله سید ابوالقاسم خویی حاضر شد. در این میان، به استاد خود آیت الله سید حسن بجنوردی بیش از دیگران نزدیک بود و مورد توجه ایشان بود. در آخر نیز در سال ۱۳٤٥ شمسی از آیت الله بجنوردی اجازهٔ اجتهاد دریافت کرد. نظرات اصولی استادش آیت الله خویی را نیز در کتابی با عنوان «تهذیب مبانی الأصول» انعکاس داد.

در تابستان ۱۳٤۲ شمسی مدتی را در درهٔ مراد بیک در اطراف همدان بود و بعد به زیارت امام رضا۷ و زمینی به زیارت مکه مکرمه و گزاردن حج[1] رفت. در این سفر با عالمان مکّه دیدار کرد و از ایشان اجازه روایت دریافت کرد. در مکه نگارش «معجم الأحادیث» را آغاز کرد که در الذریعة (ج ۲۱ ص ۲۱۷) مذکور است (و این در دورهٔ جوانی ایشان بود که استادش محقق تهرانی از او تجلیل می کند).

در سال ۱۳٤۷ به انگلستان رفت و مدتی در آنجا ماند. وضعیت مسلمانان در آنجا مورد توجه او قرار گرفت و در این باره نامه‌ای به استادش آیت الله خویی نوشت و پیشنهادهایی نسبت به جامعهٔ مسلمانان انگلستان ارائه کرد. این نامه در نشریهٔ مشهور آن دوره یعنی مجلهٔ العرفان در بیروت منتشر شد.

سپس به دمشق رفت و مشغول تحقیق در کتابخانهٔ عظیم و کم‌نظیر دار الکتب

۱. جانب ارتباطات علمی و فعالیت کتابخانه‌ای ایشان در مکه و مدینه، ایشان را از انجام مستحبات نگاه نمی‌داشت. چنان‌که اخوی معظم ایشان استاد ما آیة‌الله سید محمدرضا جلالی فرمودند ایشان به استحباب سیصد و شصت طواف عمل می‌کرد و به نیابت تعداد زیادی از علمای طائفه هم، از زمان غیبت صغری تا عصر حاضر، طواف می‌کرد.

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

الظاهریه شد که از حیث اشتمال بر نسخ خطی بسیار کهن، از کتابخانه‌های خطی مهم دنیاست.

ایشان، در سال ۱۳۵۱ از سوی مرجع بزرگ شیعیان، آیت الله خویی رضوان الله علیه، و به نمایندگی از ایشان به قطر رفت و در دوحه ساکن شد. مرحوم استاد جلالی، وجود خود را در قطر آن روزگار، که در آن، کتاب و کتابخانه و مدرسه چندان مورد توجه نبود، مفید نمی‌دانست. بدین روی، از استاد خود، آیت الله خویی خواست تا از این وظیفه کناره گیرد. با توجه به اوضاع نابسامان عراق در آن روزگار، به نجف بازنگشت، بلکه به قم مهاجرت کرد و به فعالیت علمی خود ادامه داد و در محضر مرحوم آیت الله حاج شیخ مرتضی حائری نیز شرکت کرد.

بعد به قاهره سفر کرد و با شخصیت‌های علمی قاهره دیدار کرد و از کتابخانه‌های آنجا بهره‌های فراوان برد. با علمای زیادی از اهل سنت ارتباط نزدیک داشت. کتاب «دلیل القراءات» ایشان در دیوبند (مدرسهٔ حنفی‌ها) چاپ شده است و ظاهراً تنها کتاب شیعی است که آنان منتشر کرده‌اند. بعد از آن به دعوت مسلمانان انگلستان باز به آنجا سفر کرد. مدتی را در انگلستان گذراند و سپس راهی آمریکا شد.

چند نکته از منش و روش مرحوم جلالی

۱. هرچند استاد جلالی تا آخر عمر را در آمریکا ماند، اما در این میان سفرهای بسیاری به نقاط مختلف جهان داشت و با مراکز علمی، کتابخانه‌ها و شخصیت‌های علمی دیدار کرد. یادداشت‌های بسیاری از مطالعات خود در نسخ خطی کتابخانه‌های مصر و یمن و فلسطین و سوریه و ایران و کشورهای مختلف اروپایی و آسیایی فراهم آورد و با شخصیت‌های علمی بسیاری ارتباط داشت. حجم انبوهی از یادداشت‌های ایشان همچنان تنظیم نشده و به انتشار نرسیده است.

۲. آنچنان که از فهرست آثار او پیداست، اهتمام به میراث حدیثی، اجازات و رجال

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

اسناد داشت. نهج البلاغة از متون مورد توجه او بود و کاری که در حوزهٔ کتابشناسی نهج البلاغة و استناد آن کرده، بسیار ارزشمند است. به صحیفه سجادیه نیز عنایت داشت و شناسایی و کنکاش در منابع خطی و شناسایی میراث شیعی، متن همیشگی کار او بود. در زمینهٔ کتابشناسی بجز «فهرس التراث»[1] در حاشیة الذریعة آقابزرگ طهرانی تحقیقی پرحجم سامان داد که منتشر نشده است. مرحوم استاد جلالی به ثبت شجرهٔ سادات اهمیت می‌داد و در دیدارهایی که با بسیاری از خاندان‌های سادات در دنیا داشت، اطلاعات نسبی بسیاری را یادداشت کرد. شجره‌نامه‌های کهن را ثبت و ضبط می‌کرد و در سلسله انتشارات خویش منتشر می‌کرد.[2]

---

۱. فهرس التراث کتابی است از دانشور فقید سید محمد حسین جلالی که عالمان شیعی را به ترتیب قرن (قرن یکم تا پانزدهم)، و در هر قرن به ترتیب سال وفات عالمان، آنها را فهرست کرده و ذیل نام هر کدام، برخی از مهمترین کتابهای آنان را با ذکر مشخصات چاپی و خطی یاد می‌کند.

۲. ایشان نسب‌نامهٔ خویش را هم به صورت چند تابلو در آورد و به فرزندان خود سپرد. نسب‌نامه ایشان از این قرار است: سید محمدحسین ابن السید محسن ابن السید علی الحائری الکشمیری ابن السید قاسم شاه (که تا ایشان همه ساکن عراق بودند) ابن أحمد بن محمد میر وزیر کشمیری (که وزیر راجه علی شاه پادشاه کشمیر بود) ابن أحمد (مهاجر به سکردو در هندوستان) بن میر حیدر شاه کشمیری ابن شاه مراد الثانی ابن شاه حسین (م. بعد از ۱۱۰۳ ق.) ابن شاه مراد الأول ابن میرزا حسین السبزواری (که از سبزوار به هندوستان مهاجرت کرد) ابن فخر الدین حسن (مشهور به سید میرزا) ابن شرف الدین محمد الثانی ابن شمس الدین علی الرابع ابن شرف الدین محمد الأول ابن شمس الدین علی الثالث (م. ۸۳۶ ق. که به سبزوار مهاجرت کرده) ابن عمید الدین عبد المطلب الثانی (م. ٦٥٦ ق. آخرین نقیب بنی العباس که در کتاب العمدة، در منتهای نسب مذکور است) ابن تاج الدین حسن النقیب (م. ٦٥٣ ق. که فرزندش علم الدین در نقابت جانشینش شد) ابن شمس الدین علی الأول (م. ٦٠٢ ق.) ابن عمید الدین محمد أبی جعفر ابن أبی نزار عدنان (م. ٥٥٣ ق. مدفون در حرم امیر المؤمنین ؑ در نجف) ابن أبی الفضل عبدالله (م. بعد از ٤٧٦ ق.) بن

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

۳. استاد جلالی، چهل و چند سال عمر خود را در آمریکا گذراند. در بدو ورود به آمریکا، مدتی را در اوهایو و مدتی را نیز در ایندیانا گذراند و بعد برای همیشه به شیکاگو در ایلینوی آمریکا رفت. به رغم سختی‌های زندگی در غربت و دوری از دوستان و خویشان، از فعالیت علمی و پژوهشی و رسالت حوزوی خود هیچ نکاست، بلکه با عزم راسخی که در این سفر داشت، به فعالیت خود جنبه‌های مختلف داد و سخت تلاش کرد.[1] وی پس از آنکه در شیکاگو مستقر شد، مرکزی را بنیاد نهاد تا فعالیت پژوهشی و آموزشی خود را در آن متمرکز کند. این مرکز را، نه به سبک معمول امروزه و با صرف هزینه‌های متعدد برای ساختمان و ساختار

عمر المختار بن مسلم الأحول (ل از ۳۸۹) ابن أبی علی محمد (م. بعد از ۳۵۳ ق.) ابن محمد الأشتر (م. ۳۵۰ ق.) ابن عبید الله الثالث (م. ۲۹۰ ق.) ابن أبی الحسن علی الأکبر ابن عبید الله الثانی ابن علی الصالح (راوی از امام رضا ؑ که از طوس به سوی مرو رفت و وفات او در ماشبذان ایلام بود و مزار او آنجا در آبادیی است که به نامش صالح آباد نامیده می‌شود) ابن عبید الله الأعرج (که مزارش در آستانهٔ علویان، نوقان استان سمنان است) ابن حسین الأصغر (م. ۱۵۷ ق. متولد و درگذشته در شهر مدینه) ابن الإمام زین العابدین علی بن الحسین بن علی بن أبی طالب ؑ.

۱. یک بار بر سر سفره به دختر خواهرم که لب به گوشت نمی‌زد گفتم چرا گوشت نمی‌خوری؟ گفت: من بر اصول گیاه‌خواری عمل نمی‌کنم. بلکه من اصولاً بدون گوشت بزرگ شدم و عادت به گوشت خوردن ندارم. آمریکای امروز را نبینید که گوشت حلال همه جا هست. درگذشته، سالی یک بار، پدرم می‌توانست مسیر طولانی تا شهر دیترویت را طی کند که مسلمانان بیشتری آنجا بودند و از کسی که گوشت حلال داشت، گوشت تهیه می‌کرد و ما تقریباً سالی یک بار می‌توانستیم گوشت بخوریم. لذا ما سالها با خوردن صیفی جات و سبزی‌ها روزگار گذراندیم.

علاوه بر سختی‌های زندگی در غربت، سختی زندگی در جامعهٔ پرهزینهٔ آمریکا هم بود، خاصه برای ایشان که ملتزم بود هم زندگی طلبگی داشته باشد و هم از وجوهات شرعی، استفاده نکند.

اداری، بل به سبک مشایخ خود، با حد اقل امکانات شخصی و در کتابخانهٔ شخصی خودش برپا کرد و به آن عنوان The Open School (مدرسهٔ آزاد) داد. این عنوان، به خاطر تأکید ایشان بود بر دسترسی آسان و رایگان به آموزش، که سنت عالمان اسلامی بود. مجالس درس ایشان، هم حضوری بود، هم با استفاده از هرگونه امکان ارتباطی از قبیل ارسال کتاب و مکاتبه، استفاده از تماس‌های صوتی و در سال‌های اخیر استفاده از اینترنت.

٤. بی‌توجهی او به وجوه پرهزینهٔ مراکز علمی، ناشی از نشو و نما در نجف و در فضایی بود که فعالیت علمی و آموزشی، سبک و شیوه‌ای دیگر داشت و با حد اقل زمینه‌های ارتباط استاد و شاگرد فراهم می‌شد؛ همچنان که او و دیگر شاگردان استادش مرحوم علامه شیخ آقابزرگ طهرانی، در کتابخانهٔ شخصی آن استاد بزرگ جمع می‌شدند و بهره می‌گرفتند. و همچنان که پدر همسر استاد جلالی، مرحوم محقق سید عبدالعزیز طباطبائی نیز در کتابخانه‌اش در طبقهٔ بالای خانه‌اش، مشغول به شاگردپروری و ارائهٔ خدمات علمی و پژوهشی و راه‌اندازی و به ثمر رسانیدن تحقیق و نشر کتابهای حلقه‌ای از شاگردان و دوستان خود بود.

ای کاش، مجتمع‌های بزرگی که امروزه برخی نهادهای پژوهشی ما را در طبقات سیمانی و ستون‌های آهنین و ساختار اداری عریض و طویل خود بلعیده‌اند، اندکی از ثمرات و بهره‌وری آن حلقه‌های کوچک و فضاهای علمی سنتی و به ظاهر محقر را داشت و برپایی برخی کنگره‌ها و اجتماعات عظیم، با توجهات و عنایات متعدد مالی و پرسنلی، یک مجلد از «الذریعة» و طبقات و یک مقاله از «اهل البیت فی المکتبة العربیة»[1] را به میراث علمی ما می‌افزود. حتی دیده‌ایم برخی از کارهای ارزشمندی

۱. «اهل البیت فی المکتبة العربیة» عنوان کتابی است از علامه محقق کتابشناس مرحوم سید عبدالعزیز

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

که در زمینهٔ میراث شیعی، در برخی از نهادهای بزرگ شکل گرفته، باز در حاشیهٔ آن ساختارها و با یک همت و عزم شخصی - و نه در متن آن همه مؤسسه عریض و طیل - سامان گرفته است.

۵. از جمله سنّت‌های علمی گذشتگان ما، پاسخ مثبت به هر طالب علم در هر پایهٔ تحصیلی بود. یعنی چنانچه یک مبتدی، از بزرگی که مراحل بسیاری از تحصیل و تدریس را گذرانده، درخواست درس می‌کرد، اگر استاد در ساعات خود می‌توانست وقتی به او اختصاص دهد، جواب ردّ نمی‌داد و گویا احساس وظیفه می‌کرد تا زکات علمی را که دارد، در هر پایه که باشد، به هر طالبی که خداوند بر سر راه او قرار داده است، بپردازد.

ما این را در تراجم عالمان بزرگی مثل مرحوم شیخ مرتضی طالقانی و آیت الله خویی و امثال ایشان رضوان الله علیهم اجمعین دیده‌ایم. شیوهٔ مرحوم استاد جلالی نیز در این مدرسهٔ آزاد همین بود؛ از آموزش‌های ابتدایی به تازه‌مسلمانان گرفته تا دروس عالی حوزه در فقه و حدیث و فلسفه و تاریخ، و آموزش تحقیق و تتبع در متون را، بنا به اقتضای جلساتی که برپا می‌شده است، همه را شامل می‌شد. در سطوح بالاتر، روش ایشان در فارغ التحصیل کردن شاگردان در هر مقطع و هر رشته، ارائهٔ یک پژوهش شایسته از سوی شاگردان بود. ایشان حتی برای کسانی که دروس حوزی را آغاز می‌کردند، مجموعه‌ای جمع و تصنیف کرده بود با عنوان «نصوص الدراسة فی الحوزة العلمیة» و آن را در برنامهٔ آموزشی مدرسه قرار داده بود.

طباطبایی، که در آن مشخصات کتابهایی از اهل تسنن را که به صورت تک نگاشت به زبان عربی در بارهٔ اهل بیت نوشته‌اند، اعمّ از چاپی یا خطی، با توضیح کوتاه یا مفصل، بیان می‌دارد. در این کتاب، بیش از ۸۵۰ کتاب معرفی شده‌اند.

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

۶. از دیگر فعالیت‌های ایشان، انتشار برخی متون در آمریکا بود. آنچه را که در حین بررسی منابع کهن و وارسی متون و کنکاش در کتابخانه‌ها، شایسته می‌دید تا در دسترس محققان و اسلام‌پژوهان قرار گیرد، از رساله‌های کوچک خطی گرفته تا کتاب‌های حجیم‌تر، همراه با مقدمه‌ای در معرفی آن کتاب و نسخه، در سلسلهٔ انتشارات مدرسهٔ آزاد، منتشر می‌کرد.

علوّ همت ایشان وقتی معلوم می‌شد که بدانیم این حجم از کار، هیچ پشتیبانی مالی نداشته است. شکل و شمایل کتابهای انتشارات The Open School هم گواه آن است. ایشان آن رسائل خطی و کتاب‌ها را با مقدمه‌ای که بر آنها می‌نگاشت بعینه به تعداد محدودی در حدود پنجاه تا یکصد نسخه، و با کمترین امکانات و با هزینهٔ شخصی چاپ می‌کرد. بعلاوه با هزینهٔ شخصی خویش، آنها را به ادارهٔ پست می‌سپرد و برای آدرس‌هایی از کتابخانه‌ها، مراکز پژوهشی و محققانی که در آمریکا و اروپا و آسیا و خاورمیانه و آفریقا - یعنی در تمام ربع مسکون می‌شناخت و گمان می‌برد این آثار به کار آنان بیاید - بی‌هیچ چشمداشتی پست می‌کرد. وی امید داشت که هرچند کیفیت چاپ پایین است، اما اگر پخش شود، از بین نرفته و در آینده به وجه بهتری منتشر خواهند شد.[۱]

۷. این چنین تعهّدی که سالهای سال بدان پایبند بود، ولع او را برای محفوظ ماندن آن رسائل و کتابهای خطی و انتشار آنها برای شناساندن میراث اسلامی نشان می‌داد.

---

۱. همچنان که کتابی را که در شرح حال استادش مرحوم علامه شیخ آقابزرگ طهرانی رحمة الله علیه نوشته بود، به دلیل کمبود امکانات به صورت دستخط خود چاپ کرد و وقتی به دست جناب آقای ابهری سلمه الله مدیر محترم سابق کتابخانه مجلس در تهران رسید، آن را به شکل مطلوب و با تیراژ بالا از سوی انتشارات کتابخانه مجلس منتشر کردند.

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

همّت و عزم او برای ارائهٔ سخنرانی‌هایی دربارهٔ شناخت جوهر تشیع در سمینارهای علمی متعدد در آمریکا و چند بار در اروپا و چین و روسیه، نشانهٔ یک تعهد دینی و احساس وظیفهٔ انسانی بود که در درون او به قوت شکل گرفته بود. این تعهد، خود را گاه در رفتار اجتماعی نیز نشان می‌داد که جدای از فعالیت‌های علمی و تحقیق و خواندن و نوشتن، به جامعهٔ اقلیت شیعی آمریکا توجه نشان می‌داد و اقدام به فراهم کردن کلاس‌هایی برای کودکان و نوجوانان آنان نمود. حتی برخی فعالیت‌های اجتماعی از قبیل اقامهٔ عزای محرم در دسته‌هایی که برای آنها تی‌شِرت‌های سیاه یکدست، با احادیثی که به زبان انگلیسی بر آنها نوشته بود فراهم می‌کرد تا مورد توجّه قرار گیرند. از خدمات اجتماعی او، اهتمام برای تهیهٔ قبرستان در آرلینگتون برای شیعیان بود که بنا به وصیتی که کرده بود، پیکر خود او نیز در آنجا به خاک سپرده شد.

و سر انجام ...

استاد جلالی، در یازدهم نوامبر ۲۰۲۰، پنجم ربیع الآخر ۱٤٤۲ قمری، بعد از یک هفته بیماری، در حالی که فرزندان و شاگردان و دوستدارانش بر او حلقه زده بودند، در خانهٔ خود در شیکاگو از دنیا رفت. رحمة الله و رضوانه علیه.[۱]

آثار استاد جلالی

۱. دراسة حول القرآن الکریم
۲. دراسة حول نهج البلاغة
۳. مسند نهج البلاغة
٤. دراسة حول الصحیفة السجادیة
٥. دراسة حول الأصول الأربعمائة
٦. إجازة الحدیث

---

۱. با انتشار خبر ارتحال استاد جلالی، بسیاری از شخصیت‌های علمی حوزوی و دانشگاهی، با اظهار اندوه از فقدان ایشان، پیام‌های تسلیت خویش را منتشر کردند و برخی شعرا، ماده تاریخ وفات ایشان را در ابیاتی سرودند.

۷. البديعة فی تلخيص الذريعة
۸. كشف الحجب عن أسانيد الكتب
۹. الاكتفاء فيما روى فی أصحاب الكساء
۱۰. تلخيص الذهب من لسان العرب لابن منظور (۳ جلد)
۱۱. دراية الحديث
۱۲. شرح الأربعين النبوية
۱۳. غاية الأمانی فی حياة شيخنا الطهرانی
۱۴. فهرس التراث (۲ جلد)
۱۵. لباب النقول فی موافقات جامع الأصول
۱۶. تهذيب المبانی الأصولية
۱۷. شرح الزيارة الجامعة الصغيرة
۱۸. مزارات أهل البيت وتاريخها
۱۹. غاية الآمال فی طبقات الرجال
۲۰. معجم الأحاديث
۲۱. موارد الاعتبار فی سيرة النبی المختار وآله الأطهار
۲۲. أوضح البيان فی تفسير القرآن
۲۳. نصوص الإجازات
۲۴. الفوائد المنتقاة
۲۵. التحريف والتصحيف
۲۶. الصيانة
۲۷. المؤتلف من أحاديث السلف
۲۸. المحاكمات بين التعليقات
۲۹. صورة من الحياة فی سبيل الله
۳۰. المستدرك (شامل استدراک بر همة مؤلفات خود ايشان)
۳۱. مسند الإمام موسى بن جعفر (تحقيق)
۳۲. أحاديث دينية
۳۳. أحكام النساء
۳۴. مصادر الحديث عند الشيعة الإمامية
۳۵. ضوء المشكاة فی سلسلة الرواة
۳۶. التحف فی نوادر مخطوطات النجف
۳۷. الصلاة على مذهب أهل البيت:
۳۸. سلسلة الرواة للإجازات والأثبات
۳۹. ضياء الزيت فی قراءة أهل البيت
۴۰. الإجازة العزيزة
۴۱. الجوهر الفريد فی مهام الأسانيد
۴۲. أجوبة المسائل الدينية
۴۳. جواهر اللآلی فی سلسلة آل الجلالی
۴۴. فهرس الرجال فی موجز الأحوال

اجازات روایی استاد جلالی:

از علمای شیعه:

۱. شیخ آقابزرگ طهرانی

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

۲. سید محسن جلالی (پدر استاد جلالی)

۳. سید محمدمهدی کاظمی خوانساری

٤. سید محمدصادق بحرالعلوم

۵. شیخ محمدرضا طبسی

٦. سید حسن بجنوردی

۷. شیخ محمدصالح حائری مازندرانی

۸. سید محمدرضا گلپایگانی

۹. سید شهاب الدین مرعشی نجفی

۱۰. سید محسن حکیم

۱۱. سید هبة الدین شهرستانی

۱۲. شیخ محمدرضا بن محمدتقی اصفهانی حائری

۱۳. سید محمدطاهر موسوی بلادی بحرانی

١٤. شیخ یوسف خراسانی حائری

۱۵. دکتر حسین علی محفوظ[۱]

از علمای زیدیه:

۱. السید مجد الدین المؤیدی الحسنی الصعدی الضحیانی

۲. الشیخ حمود المؤید الحسنی الصنعانی

از علمای اهل سنت:

۱. الشیخ حمدی العبیدی الأعظمی البغدادی الحنفی

۲. الشیخ أمجد الزهاوی الکردی البغدادی الحنفی

---

۱. این اجازه مدبجه است. یعنی هر دو طرف اجازه مجیزند و مجاز.

۳. السید علوی بن عباس المالکی المکی (مدرس در مسجد الحرام)

٤. الشیخ محمد بهجة الدمشقی (معروف به بیطار)

٥. الشیخ محمد یاسین الفادانی الأندونیسی المکی

٦. السید عبدالله بن محمد بن صدیق الغماری (از بزرگان طنجه در مراکش)

۷. السید إبراهیم بن عمر بن عقیل الحسینی الیمنی الشافعی

۸. الشیخ عبد الغنی الدقر الحسینی الدمشقی الشافعی

۹. الشیخ محمد بن أحمد القادری (ملقب به أخضر، آخرین نقیب الأشراف در سوریه)

۱۰. الشیخ عبد الرحمن بن عبد الرحمن الشاغوری

۱۱. الشیخ یوسف عرار الحسنی الدمشقی

۱۲. الشیخ محمد أمین سراج الحنفی الاسطانبولی

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

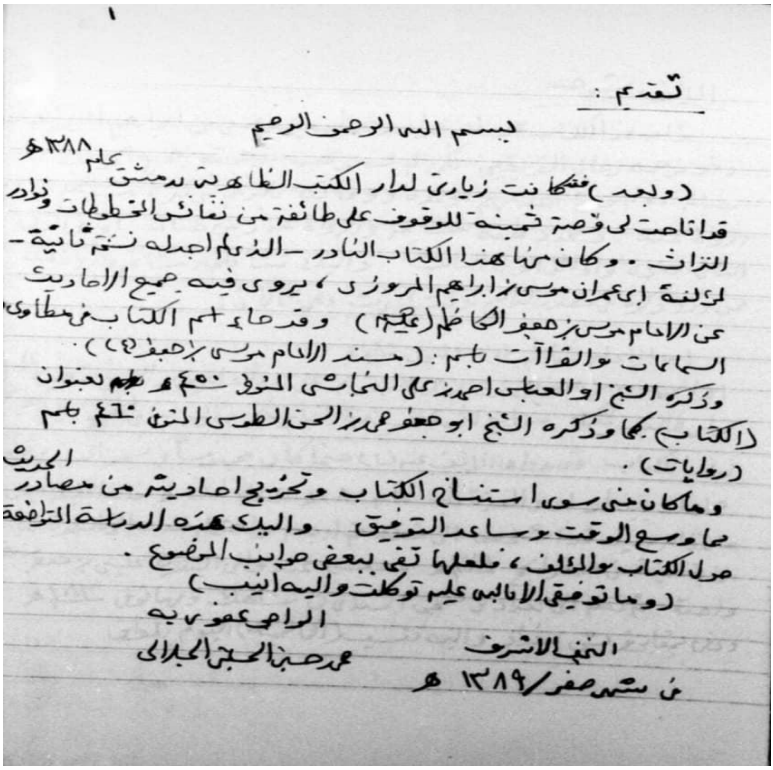

تقدیم :

بسم الله الرحمن الرحیم

(وبعد) فقد كانت زيارتي لدار الكتب الظاهرية بدمشق عام ١٣٨٨ هـ
قد اتاحت لي فرصة ثمينة للوقوف على طائفة من نفائس المخطوطات ونوادر
التراث . وكان من بينها هذا الكتاب النادر - الذي لم اجد له نسخة ثانية -
لمؤلفه ابي عمران موسى بن ابراهيم المروزي ، يروي فيه جميع الاحاديث
عن الامام موسى بن جعفر الكاظم (عليه السلام) وقد جاء اسم الكتاب في مطاوي
السماعات والقراآت باسم : (مسند الامام موسى بن جعفر (ع)) .
وذكره الشيخ ابو العباس احمد بن علي النجاشي المتوفى ٤٥٠ هـ باسم بعنوان
(الكتاب) كما وذكره الشيخ ابو جعفر محمد بن الحسن الطوسي المتوفى ٤٦٠ باسم
(روايات) .
وما كان مني سوى استنساخ الكتاب وتخريج احاديثه من مصادر الحديث
بما وسع الوقت وساعد التوفيق واليك هذه الدراسة المتواضعة
حول الكتاب والمؤلف ، فلعلها تفي ببعض جوانب الموضوع .
(وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه انيب)

الراجي عفو ربه
محمد حسن الجلالي

النجف الاشرف
في شهر صفر/ ١٣٨٩ هـ

یادداشت محقق جلالی در مورد مسند امام کاظم۷

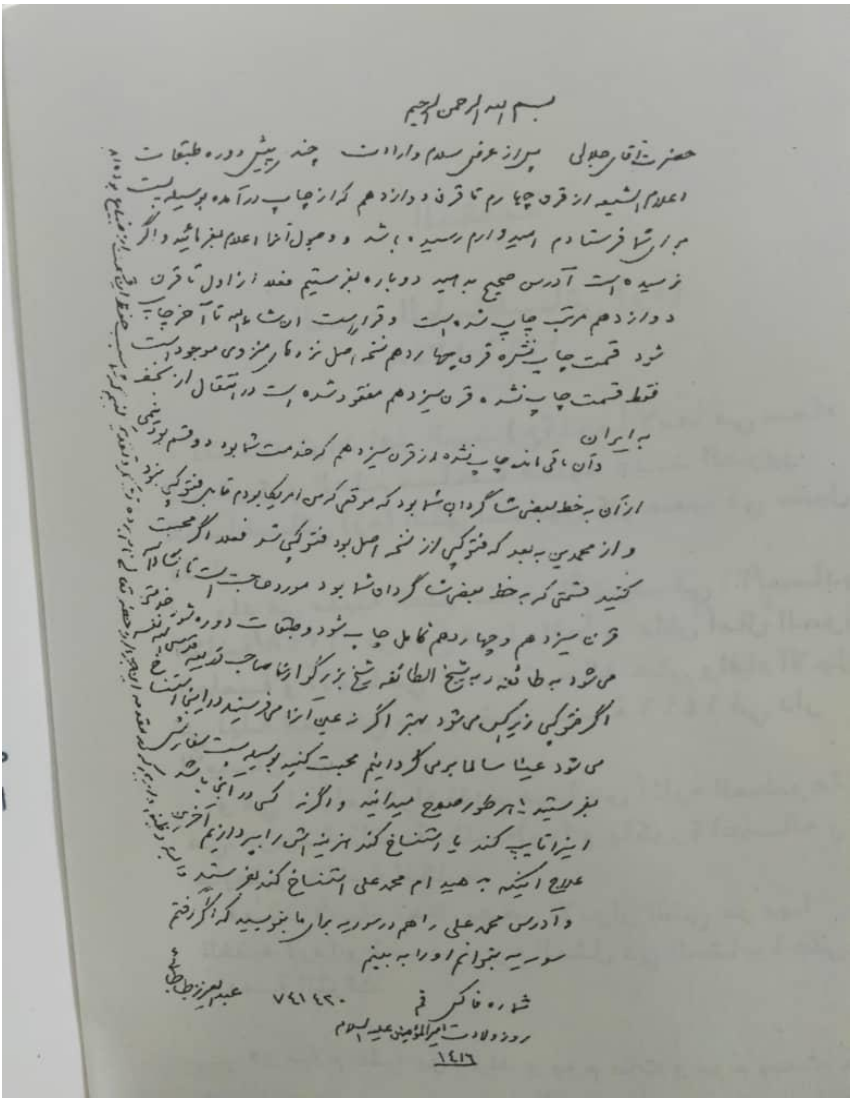

بسم الله الرحمن الرحیم

حضرت آقای جلالی پیراز عرض سلام و ارادت چند پیش دوره طبقات
اعلام الشیعه از قرن چهارم تا قرن دوازدهم که از چاپ درآمده بوسیله پست
برای شما فرستادم امیدوارم رسیده باشد و وصول آنرا اعلام بفرمائید و اگر
نرسیده است آدرس صحیح بدهید دوباره بفرستیم فعلا از اول تا قرن
دوازدهم مرتب چاپ شده است و قرار است این شاء الله تا آخر چاپ
شود قسمت چاپ نشده قرن چهاردهم نسخه اصل نزد ما موجود است
فقط قسمت چاپ نشده قرن سیزدهم مفقود شده است در انتقال از نجف
به ایران
و آن باقی مانده چاپ نشده از قرن سیزدهم که خدمت شما بود دو قسم بود یکی
از آن به خط بعضی شاگردان شما بود که موقعی که من امریکا بودم تا حدی فتوکپی شود
و از محدثین به بعد که فتوکپی از نسخه اصل بود فتوکپی شد فعلا اگر محبت
کنید قسمتی که به خط بعضی شاگردان شما بود مورد حاجت است تا حدی
قرن سیزدهم و چهاردهم تا حدی چاپ شود و طبقات دوره شیخ خدمتی
می شود به طائفه و به شیخ الطائفه شیخ بزرگوار شما صاحب ذریعه قدس سره نفس
اگر فتوکپی زیرکس می شود بهتر اگر نه عین آنرا می فرستید در اینجا استنساخ
می شود عینا سالها بوی گردانیم محبت کنید بوسیله پست سفارشی
بفرستید: هر طور صلاح میدانید و اگر نه کسی در آنجا باشد
اینرا تایپ کند یا استنساخ کند هزینه اش را بپردازیم آخری
علاج اینکه به هیدام محمدعلی استنساخ کند بفرستید تا
و آدرس محمدعلی را هم در سوریه برای ما بنویسید که اگر رفتم
سوریه بتوانم او را ببینم

شماره فاکس قم ۷۴۱۴۲۰ عبدالعزیز طباطبائی

روز ولادت امیرالمؤمنین علیه السلام

۱۴۱۶

نامه محقق کتابشناس سیدعبدالعزیز طباطبایی به مرحوم استاد جلالی برای چاپ کتاب طبقات اعلام الشیعة شیخ آقا بزرگ تهرانی

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

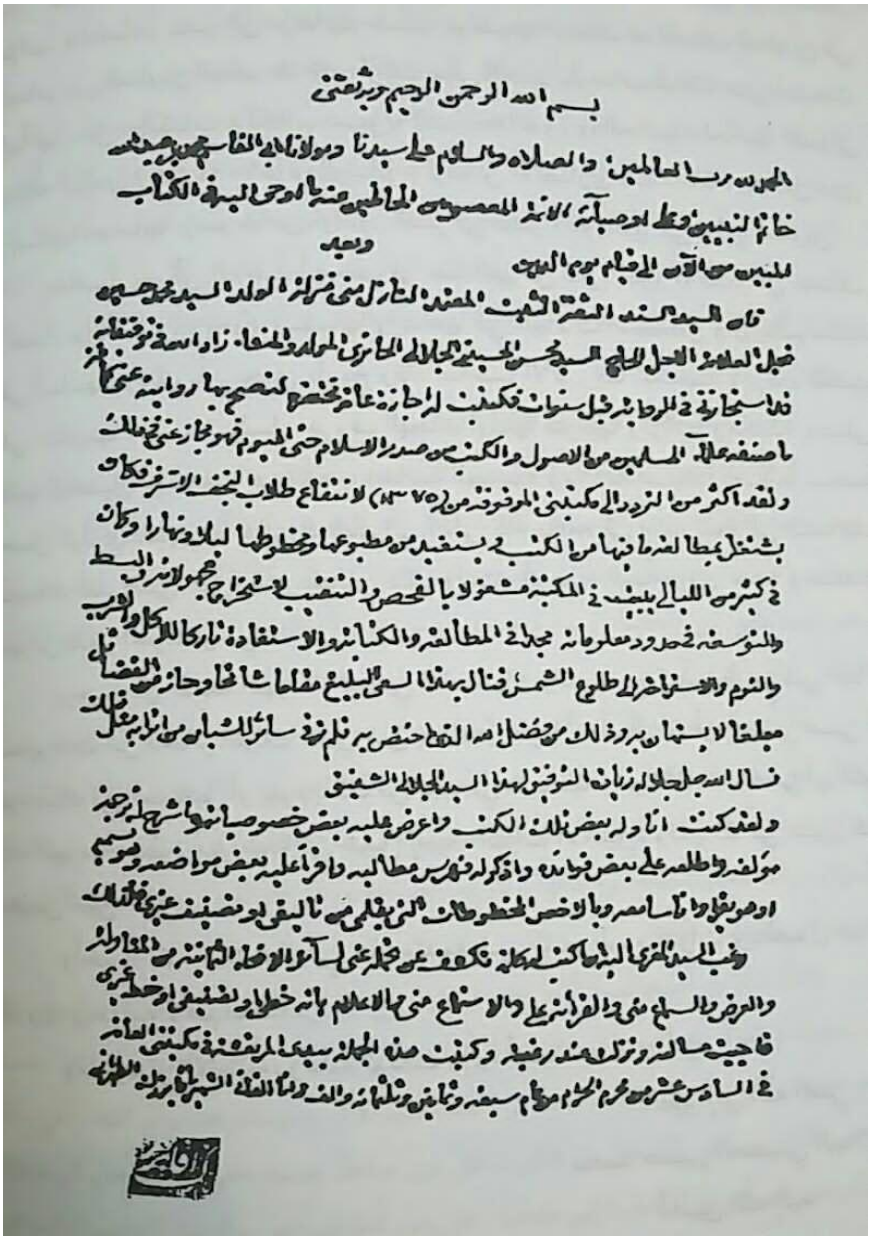

بسم الله الرحمن الرحيم وبه ثقتي

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا ومولانا ابي القاسم محمد وعلى
خاتم النبيين وعلى اوصيائه الائمة المعصومين الخاطبين عنه بما اوحى اليه في الكتاب
المبين من الآن الى قيام يوم الدين

وبعد

قال السيد السند الثقة الثبت المعتمد الثاقل مني منزلة الولد السيد محمد حسين
نجل العلامة الاجل الحاج السيد محسن الحسيني الجلالي الحائري الموارد والمصادر زاد الله في توفيقاته
فقد استجازني في الرواية قبل سنوات فكتبت له اجازة عامة مختصرة لتصح بها روايته عني ما جاز
ما صنفه علماء المسلمين من الاصول والكتب من صدر الاسلام حتى اليوم فهو مجاز عني في ذلك
ولقد اكثر من التردد الى مكتبتي الموقوفة من (۱۳۷۵) لانتفاع طلاب النجف الاشرف فكان
يشتغل بمطالعة ما فيها من الكتب وبتنقيد من مطبوعها ومخطوطها ليلا ونهارا وكان
في كثير من الليالي يبيت في المكتبة مشغولا بالفحص والتنقيب لاستخراج مجهولات الطرف
والنوادر فحدود معلوماته مجدة في المطالعة والكتابة والاستفادة تاركا للاكل والشرب
والنوم والاستراحة الى طلوع الشمس فنال بهذا السعي البليغ مقاما شامخا وحاز من الفضائل
مبلغا لا يستهان به وذلك من فضل الله التي اختص به فلم تزل في سائر الشباب من اترابه مثل ذلك
فسأل الله جل جلاله زيادة التوفيق لهذا السيد الجلالي الشفيق
ولقد كنت اناوله بعض تلك الكتب واعرض عليه بعض خصوصياتها واشرح له ترجمة
مؤلفه واطلعه على بعض فوائده واذكر له فهرس مطالبه واقرأ عليه بعض مواضعه وهو يسمع
او هو يقرأ وانا اسامعه وبالاخص المخطوطات التي يقابلها من تالي او مصنف غيري في ذلك
وحيث السيد المقرى اليه طالب لكتابة نكتة عن فحلة عني لسائر الاخذ الثابتة من المناولة
والعرض والسماع مني والقرائة علي والاستماع مني مما لا علم بانه خطاء او تصنيف او خطه غيري
فاجبت مسألته ونزلت عند رغبته وكتبت هذه الجملة بسبب المرافقة مكتبتي العامة
في السادس عشر من محرم الحرام من عام سبعة وثمانين وثلثمائة والف وهنا الفقه الشهير بآقا بزرگ الطهراني

اجازه روایت حدیث از علامه شیخ آقا بزرگ تهرانی برای محقق جلالی

[Downloaded from safinahmagazine.ir on 2026-02-14]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1399.17.68.10.1]

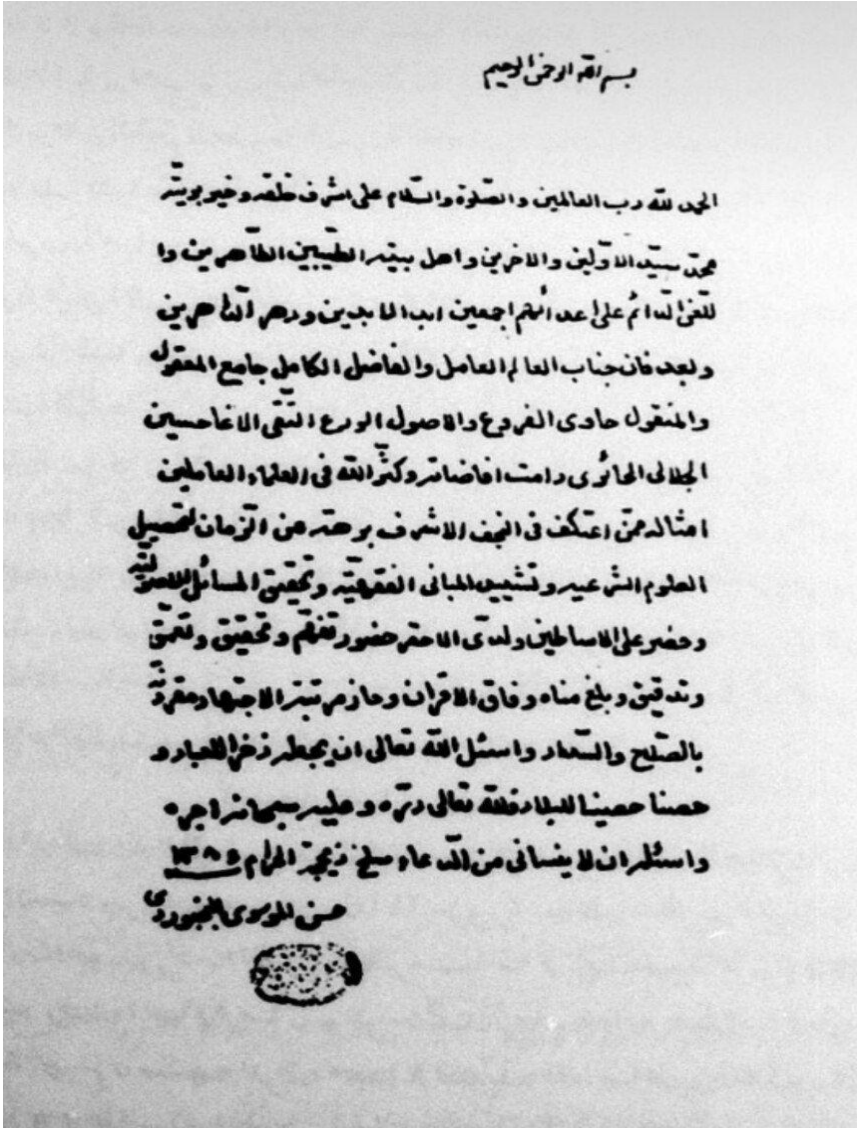

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على اشرف خلقه وخير بريته
محمد سيد الاولين والاخرين واهل بيته الطيبين الطاهرين وا
للعن الدائم على اعدائهم اجمعين ابد الابدين ودهر الداهرين
وبعد فان جناب العالم العامل والفاضل الكامل جامع المعقول
والمنقول حاوي الفروع والاصول الورع التقي الاغا حسين
الجلالي الحائري دامت افاضاته وكثر الله في العلماء العاملين
امثاله ممن اعتكف في النجف الاشرف برهة من الزمان لتحصيل
العلوم الشرعية وتشييد المباني الفقهية وتحقيق المسائل الاصولية
وحضر على الاساطين ولدى الاعاظم حضور تفهم وتحقيق وتعمق
وتدقيق وبلغ مناه وفاق الاقران وحاز مرتبة الاجتهاد مقرونة
بالصلاح والسداد واسئل الله تعالى ان يحفظه ذخرا للعباد و
حصنا حصينا للبلاد فلله تعالى درّه وعليه سبحانه اجره
واسئله ان لا ينساني من الدعاء سلخ ذي الحجة الحرام ١٣٥٥
حسن الموسوي البجنوردي

گواهی اجتهاد مرحوم جلالی از آیت الله میرزا حسن بجنوردی